

מִתֵּר לְסוּף שָׁמֶן וּמֵלַח בְּשֶׁבֶת על כפות ידיו ורגליו (רש"י), ובכך מפיגים את האדם משכרותו, והטעם שאין בזה משום איסור רפואה בשבת, כיון שהפגת שכרות אינה נחשבת לרפואה (ט"ז שכת, כז), ויש שפירש, שלא גזרו על רפואה זו משום שאין הדרך להפיג שכרות על ידי סממנים (מג"א שם, מה, וראה בפמ"ג שם מדוע מיאן ה"ט"ז בביאור זה). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע א"ח שכת, מא, ומשנ"ב שם).

כִּי הוּוּ מִיבְּסָמִי - שעשו סעודה ומשתה לגומרה של תורה, והתבסמו יותר מידי (הערות הגר"ש אלישיב).

מִתֵּר לְהִנָּק בְּשֶׁבֶת, כיון שאין הדרך לרפאות מחלה זו על ידי סממנים (רמב"ם שבת כא, לא).

לְפוּפֵי יְנוּקָא בְּשֶׁבֶתָא שְׁפִיר דָּמִי - לכרוך תינוק בבגדים ובחגורה רחבה ליישב את פרקי אבריו שהם רכים והתפרקו בחבלי הלידה (רש"י), ולהלן (קכג, א) נחלקו רב נחמן ורב ששת האם מותר ליישב בידים את פרקי התינוק בשבת (רש"י להלן קכט, ב ד"ה מלפפין, תוס' קכג, א ד"ה אסובי, וראה רשב"א שם). ויש שפירש, שביום הלידה מותר לכרוך את התינוק בבגדים, ורב נחמן ורב ששת נחלקו האם מותר לעשות כן גם בימים שאחר הלידה (רא"ש שבת יז, ג).

כֹּל מְנַיִנֵי בְּשָׂמָא דְאִימָא, פלוני בן פלונית (רש"י), כיון שבני אדם מכירים את האשה כאם הילד, יותר ממה שמכירים את האיש כאב הילד (מהרש"ל). ויש שפירש, שעדיף להזכיר את שם האמא לפי שיש עליה פחות קטרוגים מהאבא, שאינה מצווה במצות עשה שהזמן גרמא ובתלמוד תורה (תורה לשמה שצט). ■ להלכה, מכאן יש ללמוד שכשמתפללים על חולה מזכירים את שם אמו ולא את שם אבי (חתם סופר השלם, תורה לשמה שם), וראה עוד משנ"ב (ק"ז, י) ובהערות דרשו.

יִצְאִין בְּאֵבֶן תְּקוּמָה בְּשֶׁבֶת - אבן חזקה (יהלום) שאף שמכים אותה בקורנס אינה נשברת (ריטב"א המיוחס לר"ן). ויש שפירש, שהיא אבן חצץ חלולה ובתוך החלל נמצאת אבן קטנה יותר (משנ"ב שם, עז, בשם המעתיק של ביאור המהרש"ל על הסמ"ג), כיון שהיא סגולה לכך שהאשה לא תפיל את וולדה, ומותר לצאת בשבת בקמיע שהוחזק לכך שהוא מרפא (גמי לעיל סא, א, וראה במשנ"ב שם), שהוא נחשב כתכשיט לחולה וכאחד ממלבושיו (רש"י ס, א ד"ה שאינו).

וְלֹא שְׁהִפִּילָה אֶלָּא שָׂמָא תְּפִיל, ומתיירתת שמה תפיל מאחר וכל משפחתה רגילה להפיל (ר"י מלוני, ריטב"א המיוחס לר"ן), אך מסתימת הפוסקים משמע שכל אשה יכולה לצאת באבן תקומה (פמ"ג שג משב"ז יג).

וְלֹא שְׁעִיבָרָה, שאין ידוע לנו שהיא מעוברת (רש"י), ומשמע מדבריו שאם ידוע לנו שהיא מעוברת אסור לה לצאת באבן תקומה (פמ"ג שג משב"ז יג, הגהות ר"מ הורוויץ, וראה בהערות דרשו שם הע' 47, שמלשון המשנ"ב משמע שגם כשבודאות אינה מעוברת יכולה לצאת בה).

■ להלכה, יכולה לצאת באבן תקומה או במשקל ששקלו כנגדה כדי שלא תפיל את וולדה ואפילו שעדיין אינה מעוברת (שו"ע א"ח שג, כד), ואף אם מעולם לא הפילה (שעה"צ שם).

לְאִשְׁתָּא - שחפת (רש"י להלן סו, א ד"ה לאשתא תילתא).

תָּנִי אִין נִכְנְסִין בְּהָן לְעֹזְרָה, והתנא ששנה 'נכנסים בהם לעזרה' סבר, שכיון שאינה מעורר אינה נחשבת כנעל (ריטב"א לעיל ע"א ד"ה גירסת רש"י ז"ל).

רָבָא בַר פְּפָא אָמַר קְשִׁירִי - חתיכות עץ שנותן מתחת לרגליו והולך עמהם במקום הטיט (רש"י, ראה בשו"ע א"ח ש"א, כ), ולפי שאין להם צורת נעל ומשתמשים בהם רק כשעוברים במקום הטיט, אינם טמאים במדרס (ריטב"א ע"פ תוס').

מְשֻׁנָּה, וּבְנֵי מְלָכִים בּוֹגְגִין שאין בהם ענבל ואינם משמיעים קול, אלא עשויים לנוי בעלמא, אך אסור לצאת בפעמון שיש בו ענבל משום איסור השמעת קול בשבת (שלטי גיבורים ל, ב מדפי הר"ף). ויש שפירש, שמוותר לצאת גם בפעמון שיש בו ענבל כיון שאינו מתכוון להשמעת הקול (הגהות מיימוניות שבת כג, ב, וראה במג"א ש"א, לה שגם השלטי גיבורים מודה לסברא זו, ואסר רק בפעמונים של קטנים הואיל והם מעוניינים שהפעמונים ישמיעו קול). ■ להלכה, מותר לצאת בפעמון שאין בו ענבל ואינו משמיע קול (רמ"א א"ח ש"א, כג), אך בפעמון שיש בו ענבל אסור לצאת הואיל ויש לחוש שהפעמון נחשב ככלי שיר שאסור להשמיע בו קול אף שאינו מתכוון (ביאה"ל שם), משום שדומה הוא למלאכת חול (ביאה"ל שלה, א ד"ה הואיל).

גְּמָרָא קְשִׁירִי פּוּאָה, שתולים בצוואר לרפואה (רש"י), ובירושלמי משמע שעשב זה טוב הוא לכל סוגי החולאים (קרבן העדה שבת ו, ט ד"ה בקשרי, וראה ברש"י שכתב 'ולא ידעתי לאיזה חולי הוא מועיל'), ומכיון שמשותמים בו לרפואה, הרי הוא קמיע של עקרין [שרשי עשבים] שיוצאים בו בשבת (ר"י מלוני), לפי שהוא נחשב כתכשיט לחולה וכאחד ממלבושיו (רש"י ס, א ד"ה שאינו). ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע א"ח ש"א, כד).

בֵּן שֵׁשׁ לוֹ עֶגְרוּעִין עַל אֲבִיו, שהבן קשור לאביו ואינו יכול להיפרד ממנו (רש"י), ויש שפירש, שהבן קשור לאביו וחוששים שמה ימות האב, והבן יהיה עצוב מידי (ריטב"א המיוחס לר"ן בדעת רש"י). ויש מפרשים, שמדובר כשמת האב והניח בן קטן שמתעצב הרבה על מיתת אביו (רבינו חננאל, רבינו פרחיה).

נוטל רצועה ממנעל של ימין וקושר לו בשמאלו - נוטל רצועה ממנעל ימין של האב ונותן בזרוע השמאלית של הבן (רבינו חננאל, ריטב"א המיוחס לר"ן), ויש שפירש נוטל רצועה ממנעל ימין של הבן ונותן בזרוע השמאלית של הבן (ריטב"א המיוחס לר"ן). ויש שפירש, נוטל רצועה ממנעל ימין של הבן ונותן בזרועו של האב (מאירי, לביאור רש"י הג"ל).

סְחוּפֵי קָסָא אֲטִיבּוּרֵי בְּשֶׁבֶתָא שְׁפִיר דָּמִי, שמחלה שהדרך לרפאותה ללא סממנים [תרופה מעשבים שחוקים, שאסרו חז"ל להשתמש בה בשבת שמה יכתוש אותם בשבת ויעבור על מלאכת טוחן], מותר לעשותה בשבת במקום שיש לו צער (רמב"ם שבת כא, לא), וכשאין לו צער גם רפואה זו אסורה, כיון שהיא דומה למלאכת חול (מג"א שכת, מה). ויש מפרשים, שרפואה זו מותרת משום שיש בה פיקוח נפש שהיא מחלה מסוכנת (ר"י מלוני, ריטב"א המיוחס לר"ן). ■ להלכה, מחלה שהדרך לרפואתה שלא על ידי סממנים, מותר לעשותה בשבת במקום שיש לו צער (שו"ע א"ח שכת מ-ו מג, ומשנ"ב שם, קל).